

Superego / No e d' nesten som eg levar.

Av: Ingvild Davidsen
FOG207 Examenssuppgift, Essä, 7 hp
Kandidatprogrammet i fotografi 2017
Akademin Valand, Göteborgs Universitet
Handledare: Tyrone Martinsson och Julia Tedroff
Examinator: Arne Kjell Vikhagen

Våren 2015 fikk jeg en åpenbaring. Endelig hadde jeg funnet det jeg søkte. Det som hadde vært der hele tiden, men som ikke kunne beskrives. Et begrep som forklarte alt det jeg ikke kunne forklare. Abjektet. Superegoet. Fetisjen. Abjektet. Tiltrekningen. Motstanden. Abjektet. Døden. Livet. Abjektet. Følelsen som gjorde meg komplett.

I dette essayet skal jeg prøve å komme litt nærmere inn på begrepet abjekt. Jeg skal gjøre mitt beste på å forstå og forklare begrepet ut i fra egne erfaringer, samt vinkle begrepet mot noen eksempler hvor jeg selv føler at abjektet oppstår.

Ved flere tilfeller har jeg fått et spørsmål: ”Hva er abjekt?”

... og gang på gang har jeg prøvd å memorere en slags definisjon på hva det er, slik at jeg selv har tenkt at det blir gjenfortalt riktig. Men med tanken på at abjektet ikke er noe konkret, har dette vært vanskelig. Når jeg først skal være konkret, vil jeg starte med å si at abjektet er en følelse. En følelse som kan beskrives som: tiltrekkende samt frastøtende.

Abjekt som begrep stammer fra psykoanalysen. Her var det psykoanalytiker Julia Kristeva som først tok i bruk begrepet. I boken *Powers Of Horror* beskriver Kristeva abjektet som noe ikke objekt eller subjekt.

The abject is not an ob-ject facing me, which I name or imagine. Nor is it an ob-ject, an otherness ceaselessly fleeing in a systematic quest of desire. What is abject is not my correlative, which, providing me with someone or something else as support, would allow me to be more or less detached and autonomous. The abject has only one quality of the object—that of being opposed to I. ¹

Med andre ord, så er abjektet noe en ikke kan forestille seg. Det er noe ubestemt som lokker og lurer oss, og vil til slutt oppsluke oss. Det er noe som ligger midt i mellom. Det tvetydige. Noe som ikke respekterer våre grenser, regler eller posisjoner. Det er døden som infiserer livet.

It is death infecting life. Abject. It is something rejected from which one does not part, from which one does not protect oneself as from an object. Imaginary uncanniness and real threat, it beckons to us and ends up engulfing us. It is thus not lack of cleanliness or health that causes abjection but what disturbs identity, system, order. What does not respect borders, positions, rules. The in-between, the ambiguous, the composite. ²

Men hvor i kunsten finner vi abjektet? Jeg vil gjerne trekke frem noen eksempler hvor jeg selv synes abjektet er sentralt, og vil derfor starte med skulpturen *Tale* (1992) ³ av den amerikanske kunstneren Kiki Smith. Smith's tematikk peker ofte på samfunnsrelaterte spørsmål rundt det kroppslige og vår egen eksistens. Jeg har dessverre ikke fått gleden av å oppleve *Tale* på nært hold, men vil likevel analysere skulpturen, med hensyn til minnet av

¹ Julia Kristeva. *Powers Of Horror*. New York: Columbia University Press, 1982. s.1.

² Ibid., s.4.

³ http://www.learn.columbia.edu/courses/fa/images/large/kc_femart_smith_k_1.jpg (Hentet: 2017-01-26)

en dårlig fotodokumentasjon fra The World Wide web på netthinnen. Hvorfor? Det er ganske simpelt. Dette kunstverket fikk meg så åpenbart til å kjenne abjektsjonens kraft.

La oss begynne med det basiske: Hva er det vi ser? Vi ser en kvinne som står på alle fire. Hun er naken, noe som gir oss en tanke om sårbarhet og kan med dette fastslå at kvinnens kropp er i fokus. Armene, ryggen og bena svaier, noe som indikerer at smerte også er nærværende. Ut fra kvinnens anal kommer det en tråd, trådens farge er brunrød og vekker en tanke om at dette kanskje er en del av kvinnen, et organ, en hale, en tarm. Rundt tarmens feste ser vi noe som virker å komme ut fra kvinnens åpning, dette er samme farge som tarmen og påminner om en blanding av blod og avføring.

Ut i fra dette begynner jeg å tenke at noen har dratt i kvinnens tarm / hale, i et forsøk på å få den bort. Noen har tatt seg til rette, noen har tatt makten fra kvinnen. Og det er her abjektet åpnes for tolkning. For noen kan likeså godt være hvem som helst, og hvem som helst kan lokkes av repets enden, for så å angre i dets begynnelse.

På mange måter er dette verket dobbeltsidig. Det finnes to ender av verket hvor den ene er mer sårbar en den andre, og det er dette som forsterker abjektet.

Videre ser vi at halen er lang, lengre en kvinnens nærvær. Den danner en vei som ledes bort fra kvinnen og med tanken på at halen er lengre en kvinnens areal kan hun ikke kontrollere den. Hun vet ikke hvor den er, hvem som er i kontakt med den, eller hva som blir gjort med den. For henne blir halen et objekt. Et objekt som symboliserer lekenheten, nysgjerrigheten og kontroll. Halen blir den delen av kvinnen som gjør henne sårbar og tar vekk store deler av hennes frihet. Og om vi nå ser på selve navnet; Tale, som i en fortelling, begynner jeg å tenke på fortellingen om hekser, kvinnen, hatet, kampen, makten, bibelen...

Makten. Hatet. Kvinnen...

... Okay. Nå vil jeg stoppe opp å ta en liten pause. En stille stund til å tenke litt på hva det er som skjer her nå.

For... Hva er det jeg skriver om? Abjektet. Abjektsjonen. Men hva er det jeg skriver om?

Jeg skriver om et konsept som blomstret opp på 90-tallet og skapte hele definisjon på den feministiske-rørelsen innenfor den intellektuelle kunstverdenen. Jeg skriver om det som nok en gang ble plassert inn i en bås, en bås hvor alt var litt for "ekskelt" på grunn av sin kontroversialitet. Og hvorfor ble det slik? Hvorfor ble det kastet inn i den samme båsen som det så desperat prøvde å forlate?

En annen tanke slår meg: Hvorfor blir provoserende kunst laget av kvinner omtalt som abjektal kunst? Når om en mann gjør likedant blir det sjeldent sett på som noe abjektalt.

The brimming flesh of sin belongs, of course, to both sexes; but its root and basic representation is nothing other than feminine temptation. That was already stated in Ecclesiasticus: "Sin originated with woman and because of her we all perish." ⁴

Jeg vil tro at det er med vesentlig nødvendighet at Kristevas essay *Powers Of Horror* kretser rundt den hellige boken, også bedre kjent som bibelen med stor B. For det er ganske mye som tyder på at abjektets opphav stammer fra nettopp denne boka.

Med all respekt. Jeg begynte å skrive dette essayet for jeg så gjerne ville lære mer om abjektet; Hva det var og hvordan det oppstod. Jeg ville skrive om hvordan en kunne lese en bok og oppleve abjektsjonens "kraft" med små detaljer som at, for eksempel, teksten plutselig skiftet på leseretningen eller leserrytmen. Jeg ville skrive om hvordan ulike material kunne få en til å kjenne seg ekkel med tanken på sin egen nysgjerrighet. Jeg ville skrive om filmer som *River Of Fundament*. ⁵ Men så ender jeg bare opp her... i bibelen. Hvorfor?!

Hele mitt liv har jeg flyktet fra denne skrekkfulle boken, helt siden jeg var fjorten år og han slang den ned i fanget mitt og skrek "Les! Du har syndet!", og alt jeg tenkte var at hvem var han til å dømme meg? En karakter fra Den Norske Kirken som ikke hadde noe kjennskap til meg eller visste mitt egentlige navn.

Hvem var han.

Man-kind.

Han.

Det er ganske åpenbart at jeg er lei av å ende opp her. Samtidig er det ganske åpenbart at i abjektets verden er bibelen ganske så sentral, og også her blir kvinnen fremstillet som det abjektale, noe som har skadet vår tid både i fortiden og framtiden. Om jeg kunne reist tilbake i tiden, hadde jeg skrivet om historien slik at Ave ble skapt vedsiden av Ave, og forhåpentligvis hadde ikke vår kultur vært så skadet av kjønnsrollene.

Selv slår tanken: Det virker som om kvinner generelt er sterkere koplet opp mot identitet og kropp. Kanskje dette er utspringet av det hele. Kanskje abjektet kan hjelpe til med å tydeliggjøre det store gapet mellom kjønnene?

Når vi først er i gang med bibelen, kvinnen, hatet og abjektet, så vil jeg opplyse om at det finnes et eksempel som jeg ikke kan feie under stolen. Vi er nødt til å snakke om Lars Von Trier's grusomme klassiker *Antichrist* (2009). ⁶

Da *Antichrist* viste sitt sanne jeg på Cannes Filmfestival i 2009, skapte den opprør og furore. Filmens hovedplott sentrerer rundt to mennesker, en kvinne og en mann, som opplever en tragisk hendelse, noe som resulterer med at de begge trekker seg bort fra samfunnet og drar ut i naturen, for å konfrontere og bearbeide sine følelser.

⁴ Julia Kristeva. *Powers Of Horror*. New York: Columbia University Press, 1982. s.126

⁵ Matthew Barney, *River Of Fundament* (2014) <http://www.riveroffundament.net/> (Hentet: 2017-05-26)

⁶ http://cphpost.dk/wp-content/uploads/2016/02/lars_von_trier_antichrist-630x390.png (Hentet: 2017-03-28)

Filmens tematikk sentrerer rundt bibelens første bok *Skapelsen*⁷ (når Gud utviser menneskene fra paradiset, for det viser seg at de har djvelen i seg), enklere sagt, historien om det gode og det onde.

Filmen fikk mye kritikk og kritikere mente at den hadde et nedverdige og hatende kvinnesyn, som var voldelig både fysisk og psykisk. Selv sverger Trier at *Antichrist* ble skrevet i sykesengen som en terapeutisk visualisering av hans egen depresjon.

Filmens kvinnelige karakter gjennomgår alle spekter av en psykotisk hendelse, mildt sagt er hun blottet for publikum. Gjennom henne får vi ta del av hennes følelsesmessige berg- og dalbane igjennom en tung depresjon. Vi får se henne lide psykisk og fysisk, mens den mannlige karakteren oppleves som passiv. Han oppleves som en usympatisk terapeut som overkjører kvinnen ved å presse henne til å ta valg som han mener er bedre for henne. Han prøver også å hjelpe henne ved å få henne til å konfrontere sin skrekk. Selv mener han at ingen andre en han kan behandle kvinnen, noe som resulterer med at han ignorerer hennes lidelser.

Selv vil jeg påstå at *Antichrist* er en abjektal film. Vi opplever abjektet via følelsene som oppstår når vi tar del av hendelsene i filmen. Jeg vil beskrive en scene hvor jeg mener dette hender veldig tydelig.

Scenen begynner med at mannen mistenker at kvinnens største skrekk er seg selv. Innen hadde han trodd at det var naturen, men nå tenker han at det kanskje er henne hun er redd for. Kvinnen reagerer med at hun blir redd og tror at mannen vil forlate henne. Han mener fortsatt han prøver å redde henne. Nå er mannen redd for kvinnen og kvinnen redd for mannen. Ingen kjenner seg trygge og det hele ender med en voldelig sexscene. Scenen ender med at hun skrur fast en bolt til mannens ben slik at han ikke kan forlate henne og til slutt klipper hun av seg klitoris for å straffe seg selv.

Dette er trolig filmens klimaks. Her har alle følelsene nådd sitt ytterste og blitt såpass ekstreme at kvinnen og mannen reagerer seksuelt og voldelig mot hverandre. Det oppstår følelser av lyst og forakt, noe som indikerer at abjektet er tilstede.

Innen essayets slutt, vil jeg ta opp et siste eksempel, nemlig Cindy Sherman's fotografi *Untitled #175* (1987).⁸ I fargefotografiet *Untitled #175* ser vi et utsnitt fra en hendelse. Vi ser sand, solbriller, håndkle og solkrem, noe som indikerer at denne hendelsen er fra et strandmiljø. Videre ser vi mye mat, kaker, kjeks og en slags røre som påminner en om oppkast. I solbrillene ser vi et refleksjon av en kvinne som ligger og ser skrekkslagen ut. Fargene i dette fotografiet er grønnlige, kjølige og syntetisk, noe som setter en giftig stemning.

I dette fotografiet vil jeg si at abjektet kommer ganske tydelig inn via oppkastet. Det er noe som har entret og forlatt kroppen. Jeg tenker at dette kan være en avbildning av holdningssettet til kvinners kroppsidealitet i dagens samfunn.

⁷ https://en.wikipedia.org/wiki/Book_of_Genesis

⁸ <https://www.moma.org/interactives/exhibitions/2012/cindysherman/gallery/6/#/1/untitled-175-1987/z=true> (Hentet: 2017-04-18)

She created grotesque scenarios that suggest very dark narratives. Here you have cupcakes and other sweets which have been half-eaten and then discarded on the floor, and then you have some substance which looks like vomit, which suggests a scenario of perhaps bulimia or something gone awry.⁹

Jeg vil tro at *Untitled #175* vekket så mye oppmerksomhet for at det ikke var noe annet en enda et ”ekkel” fotografi. Enda et fotografi som var kritisk mot dagens samfunn. Enda et fotografi som reflekterte holdningene. Enda et fotografi til å ta stilling til... Mange sier at et bilde sier mer en tusen ord, dette vil jeg tro er fornuftig.

Avslutningsvis vil jeg gå tilbake til det første spørsmålet og spørre igjen: Hva er abjektet? I ettertanke tenker jeg at abjektet ikke er noe bestemt. Som tidligere nevnt påstod jeg at abjektet ikke var konkret ettersom det utspiller seg fra en følelse, noe som oftest er en irrasjonell hendelse samt individuell. Når det er sagt, har jeg selv lagt merke til at vi kan nå abjektet på ulike tilnærminger. Normalt snakker vi om abjektet som ”Life and death”, ekskrementer, noe som entrer og forlater kroppen som oppkast, avføring, innvoller et cetera. Men etter min mening har dette fått en viere betydning. Hvis vi har som utgangspunktet at abjektet er en følelse som kan oppstå i ulike former ved bruk av ulike teknikker, vil jeg konkludere med at abjektet kan være *hva som helst*, det er bare individet som bestemmer. Så jeg avslutter det hele med å sitere Kristeva: *To each ego its object, to each superego its abject.*¹⁰

⁹ <http://www.walkerart.org/art-on-call/stops/609> (Hentet: 2017-04-18)

¹⁰ Julia Kristeva. *Powers Of Horror* . New York: Columbia University Press, 1982. s.2

Litteratur og kildeliste:

Kristeva, Julia. Powers Of Horror. New York: Columbia University Press, 1982.

Smith, Kiki, Tale. http://www.learn.columbia.edu/courses/fa/images/large/kc_femart_smith_k_1.jpg (Hentet: 2017-01-26)

Von Trier, Lars, Antichrist. http://cphpost.dk/wp-content/uploads/2016/02/lars_von_trier_antichrist-630x390.png (Hentet: 2017-03-28)

Respini, Eva. <http://www.walkerart.org/art-on-call/stops/609> (Hentet: 2017-04-18)

Sherman, Cindy, Untitled 175.

<https://www.moma.org/interactives/exhibitions/2012/cindysherman/gallery/6/#/1/untitled-175-1987/z=true>
(Hentet: 2017-04-18)